

Gymnázium Přírodní škola, z.ú
profilová práce — třída KsÍ
vyšší stupeň studia
2023/2024

Anežka Ptáčková

**Na skok „učitelkou“
aneb hodnotové vzdělávání
v praxi**

Vedoucí práce: Mgr. Anežka Koutníková

Datum odevzdání: 7. ledna 2024

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Anežce Koutníkové za ochotu a trpělivost při konzultacích a veškerou pomoc.

Dále chci poděkovat své odborné konzultantce Mgr. Michaele Stoilové za zprostředkování veškeré odborné literatury a za konzultace, které pro mne byly zcela klíčové.

Mé poděkování dále patří vedení ZŠ T. G. Masaryka za umožnění praxí a vyučujícím Mgr. Barboře Babejové, Mgr. Evě Patočkové a Mgr. Ivaně Horákové za možnost náslechlů, asistence a samostatné vedení hodin v jejich třídách. Jejich nasazení a přístup k dětem jsou obdivuhodné a pro mne velmi inspirativní.

Děkuji také paní vychovatelce Ingrid Stroinové za možnost být s dětmi i ve družině.

A samozřejmě mé největší díky patří všem dětem ze 3. A!

Obsah

Úvod.....	1
Cíle.....	1
Postup práce.....	2
Hodnotové vzdělávání	3
Historie hodnotového vzdělávání	3
Základní principy hodnotového vzdělávání	3
Odstranění soutěživosti	3
Fáze hodnotového vzdělávání.....	4
Dítě v roli učitele	5
Přesah vzdělávání za pomoci mimoškolních aktivit	6
Hodnotové vzdělávání v Česku.....	7
Moje praxe	9
Asistence.....	9
Zkušenosti z asistencí	9
Mnou vedené hodiny.....	12
Hodina českého jazyka – vyjmenovaná slova po L	12
Matematika - opakování násobilky	15
My jsme svět, 5. lekce – Svět kolem nás.....	16
Aplikace hodnotového vzdělávání do výuky	19
Srovnání principů hodnotového vzdělávání a Přírodní školy	20
Školní komunita.....	20
Malé skupiny	21
Dítě v roli učitele.....	21
Přesah vzdělávání za pomoci mimoškolních aktivit	22
Závěry	23

Úvod

S hodnotovým vzděláváním jsem se poprvé setkala v roce 2021 na letní škole v nízkoprahovém klubu Dixie, kde jsem pomáhala jako dobrovolnice. Celá letní škola probíhala v rámci projektu Naproti, který spadá pod organizaci Cyril Mooney Education, z.s. Už tehdy mě oslovil přístup pedagogických i sociálních pracovníků k dětem.

Letní školy jsem se pak zúčastnila i následující dva ročníky. Díky letním školám jsem poznala nejen lektorku a metodičku Mgr. Michaelu Stoilovou, ale i učitelku na prvním stupni základní školy T. G. Masaryka v Praze 7 Barboru Babejovou, v jejíž třídě jsem následně asistovala většinu hodin své praxe.

Když jsem si pak zjišťovala více informací o hodnotovém vzdělávání, uvědomila jsem si, jak moc je podobné systému, ve kterém už více než šest let studuji – Gymnáziu Přírodní škola. Proto jsem nad rámec záměru přidala na konec této práce ještě srovnání principů těchto dvou vzdělávacích systémů.

Také jsem si chtěla vyzkoušet práci s celou třídou. Mám již zkušenost s doučováním, kde ale pracuji vždy s jednotlivcem nebo s malou skupinkou. Zároveň jsem se chtěla podívat do hodin a vyzkoušet si asistovat pedagogovi.

Cíle

- Blíže se seznámit s principy hodnotového vzdělávání a vyzkoušet si je v praxi
- Při pravidelných praxích na základní škole T. G. Masaryka si vyzkoušet práci asistenta pedagoga i samostatné vedení hodiny s celou třídou
- Připravit a samostatně realizovat 3 vyučovací hodiny s využitím principů hodnotového vzdělávání
- Porovnat hodnotové vzdělávání se vzdělávacím systémem Gymnázia Přírodní škola

Postup práce

S hodnotovým vzděláváním jsme se seznámila na letní škole v roce 2022. Princip mě zaujal a rozhodla jsem se jím zabývat i v rámci svojí profilové práce. v září roku 2022 jsem prošla kurzem hodnotového vzdělávání *Metodický kurz I*. Kromě toho jsem také začala studovat odbornou literaturu – zejména knihu *Girls are our future*¹.

Od ledna 2023 jsem pak měla každý týden tři vyučovací hodiny praxe na základní škole T. G. Masaryka ve druhých třídách (zejména pak ve 2. A u paní učitelky Mgr. Barbory Babejové). Většinu hodin jsem asistovala a zhruba deset vyučovacích hodin jsem sama učila (jednalo se převážně o český jazyk). S novým školním rokem 2023/24 se mi možnosti praxí poněkud zmenšily, během celého pololetí jsem na ZŠ T. G. Masaryka strávila celkem pouze deset hodin.

Celkově moje praxe čítá zhruba 50 vyučovacích hodin. Ze všech praxí jsem si vedla zápisky, z nichž jsem následně vycházela při přípravě Deníku z praxí. Tam jsem shrnula aktivity z hodin, které mne nejvíc zaujaly, několik příprav na moje hodiny a moje zkušenosti z celé praxe.

Při studiu odborné literatury a konzultacích se svou odbornou konzultantkou Mgr. Michaelou Stoilovou jsem zjistila, jak moc je hodnotové vzdělávání podobné systému Přírodní školy, na které již sedmým rokem studuji. Proto jsem se oproti původnímu záměru rozhodla přidat ještě kapitolu *Srovnání principů hodnotového vzdělávání a Přírodní školy*.

¹ MOONEY, Cyril. *Girls Are Our Future*. Konark Publishers, 2017.

Hodnotové vzdělávání

Historie hodnotového vzdělávání

Koncept hodnotového vzdělávání vychází z přístupu, metod a praxe řádové sestry Cyril Mooney (1936–2023, dále už jen sestra Cyril). Sestra Cyril od roku 1956 žila a pracovala v indické Kalkatě. Zde se stala v roce 1979 ředitelkou soukromé dívčí školy Loreto Sealdah. Podle její praxe následně vznikla celá metoda hodnotového vzdělávání.

V roce 1989 poprvé vyšly učebnice hodnotového vzdělávání *We are the world*². V roce 2017 pak vyšel i český ekvivalent učebnic – *My jsme svět*³. Série čítá deset učebnic – nejsou přesně určeny pro jednotlivé ročníky, ale rámcově pořadové číslo učebnice odpovídá ročníku.

Základní principy hodnotového vzdělávání

Hodnotové vzdělávání samo o sobě je velmi komplexní metodou. Zuzana Hrnčířová ve své diplomové práci *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě*⁴ vyzdvihuje čtyři základní pilíře hodnotového vzdělávání:

- Odstranění soutěživosti
- Fáze hodnotového vzdělávání
- Dítě v roli učitele
- Přesah vzdělávání za pomoci mimoškolních aktivit

Podle Hrnčířové je nepostradatelnou složkou také vnitřní motivace. Odkazujíc na knihu *Mýty ve vzdělávání: o škodlivosti některých zaběhaných představ o učení, škole a výchově a cestách, jak je překonat*⁵ přidává definici vnitřní motivace pomocí tří S: Smysluplnost, Spolupráce, Svobodná volba.

Odstranění soutěživosti

Soutěživost úzce souvisí s vnitřní motivací a sebevědomím člověka. Ve chvíli, kdy jeho sebevědomí závisí na tom, jak se v soutěži umístí, závisí de facto na úspěchu

² CHELLADURAI, C. a MOONEY, Cyril. *We are the world 1*. Orient Blackswan, 2013. ISBN 8125047824.

³ CHELLADURAI, C., MOONEY, Cyril (ed.). *My jsme svět*. Ilustrovala Sylva Francová, přeložil Jakub Vinklárek. [Vinařice]: Cyril Mooney Education, 2017. ISBN 978-80-906953-0-6.

HRNČÍŘOVÁ, Zuzana. *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/m5nf9/396794edit.pdf>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁵ NOVÁČKOVÁ, Jana. *Mýty ve vzdělávání: o škodlivosti některých zaběhaných představ o učení, škole a výchově a cestách, jak je překonat*. 4. vyd. Kroměříž: Spirála, 2012. Výchova a vzdělávání pro 21. století. ISBN 9788090187399.

druhých. To znamená, že jeho hodnota se nachází mimo něj samého. Takový typ sebevědomí je ale poměrně nestabilní.⁴

Pokud je množina lidí, se kterými se daný jedinec porovnává, relativně malá, je vyšší pravděpodobnost, že bude alespoň v něčem nejlepší. Čím se však množina lidí k porovnání zvětšuje, klesá pravděpodobnost, že bude nejlepší alespoň v jedné „disciplíně“.⁶

Cyril Mooney k soutěži v Loreto Sealdah píše:

„Tato škola (Loreto Sealdah) byla postavena na principu soutěže, ale ten jsem před třiceti lety zrušila. Nyní, když čtu literaturu o vzdělávání a názory pedagogů z celého světa, zjišťuji, že soutěživost může být pro studenty škodlivá, neboť je odvádí od jejich úkolů a emocionálně je vyčerpává.

Pokud je jednoduše připravím tak, aby byli vysoce soutěživí, udělají cokoli pro získání těch nejlepších známek, bez ohledu na to, jak je dostanou; mohou dokonce lhát a podvádět. Je tohle ten druh osobnosti, kterou chci vytvářet? Ne! Rozhodně ne! Udělá je to opravdu šťastnými? Ne!

Potřebujeme děti naučit, že je důležité umět přijmout i neúspěch a uvědomit si, že ne vždy budou těmi na vrcholu.

Mnoho dětí z Loreta vyrostlo v prostředí bez soutěže, ale jsou natolik silné, že když vyjdou do světa, budou vědět, že soutěž je nezničí (...).“⁷

Fáze hodnotového vzdělávání

Hodiny podle hodnotového vzdělávání by měly vycházet z jasně daného plánu. Tento tzv. Základní plán⁸ je popsán na začátku každé učebnice *My jsme svět*.⁹ Skládá se ze

⁶ RAŠKA, Ondřej. *Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney: Obavy českých učitelů v porovnání s praxí indických učitelů* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/evgpl/Diplomova_prace_OR.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

⁷ MOONEY, Cyril. *Girls Are Our Future*. Konark Publishers, 2017, s. 35. Vlastní překlad. (Orig.: *This call was run on competition, until i did away with it over 30 years ago. Now, i find, when i read literature on education and what educators are saying out there in the world, with competition can be injuries to students because it distracts them from the task at hand, and it emotionally drains them.*

If i simply prepare them to be highly competitive, stand on everybody else's head to get the best Marx, it doesn't matter what they do to get them, they can even lie and cheat. Is this the kind of person i want to produce? No! Definitely not! really make them happy? NO!

We need to teach children that it is important to know how to accept failure and be able to realize that they are not going to be on top of the time.

Many of Loreto's children have grown up in the environment of no competition, But they are so strong within that when they go out into the world, they know that the competition is not going to destroy them.)

⁸ MOONEY, Cyril. *Základní plán: Pracovní list 5. Škola Cyril Mooney* [nepublikováno].

⁹ CHELLADURAI, C., MOONEY, Cyril (ed.). *My jsme svět*. Ilustrovala Sylva Francová, přeložil Jakub Vinklársek. [Vinařice]: Cyril Mooney Education, 2017. ISBN 978-80-906953-0-6.

sedmi fází: *klíč* – *sdílej ve skupině* – *předej dál* – *prober to* – *promysli to* – *přijmi to* – *akce*.

V rámci fáze *klíč* žák pracuje samostatně. Úkolem učitele je v danou chvíli zjistit, zda zadané práci všichni rozumí, zajistit atmosféru, ve které se žákům bude dobře pracovat, a ujistit je, že žádný názor ani myšlenka nejsou správné či špatné. Učitel nenabízí řešení. V této fázi má žák příležitost rozvíjet uvědomění si sama sebe, svobodu a odvalu vytvořit si vlastní názor. Měl by se zvládnout v daném čase soustředit, pracovat samostatně a vyjadřovat své vlastní myšlenky. Dají se zde použít například práce s daty, texty, skupinové hry či kresba.

Ve fázi *sdílej ve skupině* žáci prezentují výsledky své předchozí práce ve skupinkách (pro menší děti jsou ideální skupinky po dvou až pěti) a následně o tématu diskutují. Učitel by se měl mezi skupinkami pohybovat a zasahovat pouze v případě, kdy je o to požádán, či ve chvíli, kdy skupinka nemá vlastní práci pod kontrolou. Zároveň je v této fázi velmi důležité zdůraznit, aby měl opravdu každý člen skupiny prostor a čas prezentovat vlastní práci a až po vyjádření všech může probíhat diskuze. Děti mají příležitost rozvíjet schopnost naslouchat, vzájemně se respektovat, komunikovat mezi sebou atd.

Ve třetí fázi *předej dál* skupiny prezentují své závěry zbytku třídy. Úkolem učitele je zapisovat jednotlivé body na tabuli a sledovat formulace či postoje žáků, aby se k nim pak mohl později vrátit. u žáků se tím rozvíjí zejména schopnost pracovat jako součást týmu. Procvičují také schopnost jasně se vyjadřovat či dávat věci do souvislostí.

Čtvrtá fáze – *prober to* – slouží k diskuzi. Žáci mají s učitelem prostor diskutovat postoje jednotlivých skupin, zvažovat své vlastní názory, utvrzovat se v nich nebo je měnit. V této fázi mají příležitost například rozvíjet logické myšlení, svou schopnost komunikovat, sumarizovat, analyzovat, rozhodovat se a posuzovat názory a myšlenky vlastní i druhých.

Ve fázi *promysli to* žáci sedí v tichu a vyhodnocují, co se v dané lekci naučili, dojmy z ní či co je zaujalo. Na učiteli je, aby tuto tichou a klidnou atmosféru zajistil. Děti mají prostor rozvíjet jasné a přesné uvažování a schopnost upřímně vyjadřovat své názory. Šestá fáze *přijmi to* je poslední částí, která probíhá přímo v hodině. Tato fáze splývá s předchozí, žáci při ní zůstávají v tichu a mají prostor jen tak beze slov přemýšlet.

Poslední fáze *akce* probíhá mimo hodinu. Žák má možnost realizovat činnost, ke které se během hodiny rozhodl. Učitel do této fáze nezasahuje, pokud není výslovně požádán. Žák má příležitost prokázat svou praktickou a sebeanalytickou schopnost. Z tohoto ideálního Základního plánu je možné vycházet při běžných hodinách. Na něm jsou také založeny všechny kapitoly učebnic *My jsme svět*.

Dítě v roli učitele

„Od deseti let a výše (pátá třída) mají všichni studenti dvě hodiny týdně tzv. pracovní výchovu, která je povinná. Od studentů se očekává, že budou pracovat rukama: vázání knih, krejčovina, šití, práce se dřevem, tedy schopnosti, které mohou

v budoucnu využít. Ale tady, v Loreto Sealdah, je tou nejvíce »sociálně prospěšnou prací« vyjít na střechu školy a začít učit všechny *Rainbow children*¹⁰, které tam jsou.“¹¹ Tato praxe z Loreto Sealdah se samozřejmě přenesla i do hodnotového vzdělávání jako takového. Zuzana Hrnčířová¹² dodává, že při vysvětlování látky ostatním si žáci osvojují nejen látku samotnou (navíc s mnohem vyšší efektivitou než při klasické výuce, kolem 90 %), ale také dochází k vyšší identifikaci s osobou učitele (žák se sám dostává do podobných situací jako učitel) a nalézání vlastní identity, postojů a hodnot.

Přesah vzdělávání za pomoci mimoškolních aktivit

Přesah školních hodin je pro hodnotové vzdělávání zcela klíčový. Snaží se tak stírat hranice mezi školou a společností. Díky tomu se děti seznámí s různými způsoby života, se kterými by se nejspíš z takové blízkosti jinak nikdy nesetkaly.¹³

Důležitost mimoškolních aktivit pro sestru Cyril je vidět například v tomto citátu z její knihy:

„Dělala jsem hodnotový kurz pro učitele z krásné klášterní školy. Jednou z hodnot byla láska. Ptala jsem se jich, jak učí své děti lásce, a oni mi odpověděli, že je učí být laskaví ke všem a pomáhat ostatním v hodinách.

Potom jsem se zeptala na slum, který byl přímo za školou. »Oh, to je strašné místo. Tamní děti stále přelézají zeď a ničí naši krásnou školu.«

»Jak učíte vaše děti lásce,« zeptala jsem se, »když chodí do této velké školy, motivované a dobře živené, a vy jste nikdy nevyzvali, aby se zašly podívat do toho slumu?«

¹⁰ *Rainbow children* neboli duhové děti jsou děti z ulice, které bydlí na střeše školy, která je na to uzpůsobená. Cílem je, aby se v co nejkratším čase mohly zapojit do výuky se svými vrstevníky. Proto je doučují žákyně Loreta.

¹¹ MOONEY, Cyril. *Girls Are Our Future*. Konark Publishers, 2017, s. 59. Vlastní překlad. (Orig.: *From the age of ten and onwards (Class 5), all students have two periods per week called work education, which is compulsory and where they are expected to use their hands in some way: book binding, tailoring, sewing, woodwork, skills can use later. But here in Loreto Sealdah, what better "socially useful productive work" can we have than to go to the roof of the school and teach whichever Rainbow children are there.*)

¹² HRNČÍŘOVÁ, Zuzana. *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/m5nf9/396794edit.pdf>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

¹³ HRNČÍŘOVÁ, Zuzana. *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/m5nf9/396794edit.pdf>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Ještě během mého semináře se učitelé rozhodli vzít nejstarší studenty do slumu a za tři týdny mi napsali, že rozjeli odpolední program. Děti, které by jinak nikdy nezůstávaly po vyučování, aby pomohly, nyní doučují děti ze slumu.“¹⁴

Hodnotové vzdělávání v Česku

Poprvé se informace o hodnotovém vzdělávání dostalo do České republiky v roce 2012 prostřednictvím filmu Lindy Jandějskové *Sit beside me*. Ten se zaměřuje na sestru Cyril a její reformy na škole Loreto Sealdah. Linda Jandějsková v té době také poprvé pozvala do České republiky sestru Cyril. Ta pak přijela ještě několikrát a pro české publikum uspořádala několik seminářů a workshopů.

Následně vznikla nezisková organizace *Cyril Mooney Education*, z.s. Zde je krátký výčet jejich nabídky a projektů¹⁵:

- **kurzy** – organizují pro jednotlivce i pro celé sborovny. Aktuálně mají v nabídce tyto čtyři kurzy: Základní kurz hodnotového vzdělávání, Hodnotové vzdělávání (HV) a práce po předmětech, HV a práce s učebnicemi *My jsme svět* a *Naproti* – spolupráce pedagoga a sociálního pracovníka
- **návazné programy** – týkají se absolventů kurzů
- **Naproti** – dlouhodobá spolupráce učitelů a sociálních pracovníků s cílem pomoci dětem ohroženým školním neúspěchem či sociálním vyloučením
- **Naproti dětem z Ukrajiny** – volnočasové aktivity, jejichž součástí jsou děti s odlišným mateřským jazykem
- **Mr. teacher** – podpora vrstevnického doučování
- **Podcast Záhodno** – rozhovory s inspirativními pedagogy a dalšími profesemi, které pomáhají dětem

V roce 2017 také vydala Cyril Mooney, z.s., učebnice *My jsme svět* (vychází z anglického originálu *We are the world*). Jsou určeny pro žáky od první třídy až po

¹⁴ MOONEY, Cyril. *Girls Are Our Future*. Konark Publishers, 2017, s. 38. Vlastní překlad.

(Orig.: *I gave a course on values to the teachers at a beautiful convent school. One of the values was love. So i asked them all how they taught their children love, and they taught them to be kind to everyone and help others with their lessons.*

Then i asked them about the slum that happened to be right behind their building. “Oh, that’s a terrible place,” they said, “ the kids there keep coming over the wall and vandalizing our school.”

“How do teach your children love,” i asked, “ when you bus them into a big school like this, boot it up and well fed, and yet you never challenge them to go over and take a look at the slum.”

So at my seminar, they made a resolution to take their seniors students to Islam and drewed me three weeks later to tell me they’d started and after-school programme. Children who would usually never stay behind to help we’re now teaching the slump children!)

¹⁵ RAŠKA, Ondřej. *Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney: Obavy českých učitelů v porovnání s praxí indických učitelů* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/evgpl/Diplomova_prace_OR.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

školu. Každá učebnice je doplněna o ilustrace jiného českého ilustrátora a její součástí je také sada písní, které na probíraná témata složili čeští hudebníci a kapely. Učebnice lze zakoupit po úspěšném absolvování kurzu Metodický kurz I. Z důvodu správné metodologie ve třídě.

Moje praxe

Asistence

Převážnou část vyučovacích hodin v rámci praxe jsem asistovala při výuce. Celkem se jednalo zhruba o 45 vyučovacích hodin, z nichž přes 85 % tvořila asistence ve 2., později 3. A, ve třídě paní učitelky Mgr. Barbory Babejové. Ostatní hodiny jsem asistovala ve třídách 2. B a 2. C u Mgr. Ivany Horákové a Mgr. Evy Patočkové.

Přes čtvrtinu mých praxí tvořily hodiny českého jazyka, čtvrtinu matematika, a kromě toho jsem také pomáhala při tělocviku, výtvarné výchově nebo angličtině.

Při hodinách českého jazyka jsem většinu času trávila se dvěma ukrajinskými chlapci, kterým jsem zpočátku vysvětlovala a překládala učivo (učím se čtvrtým rokem rusky). Sice jsme si občas vzájemně nerozuměli, ale právě díky tomu jsme se od sebe učili nová slova, já ruská, oni česká. Jeden z chlapců to moc hezky shrnul, když o mě říkal své mamince: „Tohle je naše učitelka. Ona nám pomáhá s češtinou a my jí pomáháme s ruštinou.“

Při hodinách matematiky jsem se věnovala zejména jednomu ze dvou již zmiňovaných chlapců z Ukrajiny a dětem, které v danou chvíli potřebovaly pomoci – typicky, když se někdo hlásil během samostatné práce nebo když někdo potřeboval dovysvětlit zadání.

Párkrát se mi také stalo, že jsem v nějaké hodině řešila situaci s dítětem, které odmítalo společně pracovat. Z mého pohledu nejdramatičtější situace se odehrála během hodiny hudební výchovy, kdy jeden žák svévolně odešel ze třídy. Díky mé přítomnosti nebyla učitelka v hodině sama, takže výuka mohla bez přerušení pokračovat a já se věnovala dítěti, které opustilo třídu. Naštěstí celá situace skončila dobře a po několikaminutovém rozhovoru se žák vrátil zpět do třídy a zapojil se do zbytku hodiny.

Zkušenosti z asistencí

Během praxí jsem si průběžně vedla pracovní deník. Do něj jsem zapisovala zejména náplň jednotlivých hodin, ale také moje dojmy z nich. Jeho přepsaná část je jednou z příloh této práce (viz Příloha č. 2).

Kromě toho jsem nakonec ještě své nejvýraznější dojmy a zkušenosti z asistovaných hodin shrnula do následujících tematicky zaměřených textů:

Sebehodnocení

Jak v hodinách pracovat efektivně se sebehodnocením? Mně se moc líbil způsob, který jsem viděla ve 3. C – děti pracovaly se sebehodnocením naprosto běžně v hodinách. Například při samostatné práci odevzdávaly své výsledky na tři místa podle toho, jak pro ně byl úkol obtížný (*se zadáním jsem neměl/a problém – bylo pár příkladů, u kterých jsem si nebyl/a jistý/á – dost jsem se zadáním bojoval/a a potřeboval/a bych to ještě dovysvětlit*). Nejvíce se mi líbilo, že kategorie byly jasně definované a s tím, jak se děti ohodnotily, se dál pracovalo.

Také mě zaujalo, že při psaní krátkého testu z matematiky (cca deset příkladů) dala paní učitelka dětem možnost barevně označit jeden příklad, kterým si nejsou jisté, a ona ho sice opraví, ale nebude hodnotit. Úplně jsem si říkala, že bych takovou možnost často uvítala i při psaní našich testů.

Příprava na aktivitu

Při první hodině, kterou jsem vedla (někdy na začátku října 2022), mě nejvíc překvapilo, že když jsem žákům dala pokyn: „Pojďme si napsat větu...“, Děti reagovaly mnoha dotazy typu: Do jakého sešitu? Máme psát datum? Psace, nebo tiskace?

Přestože jsem už zhruba dva celé dny předtím ve třídě asistovala a viděla jsem, jak paní učitelka zadává pokyny, vůbec jsem si neuvědomila, kolik je toho potřeba říct, než přejdu k vysvětlení aktivity, kterou jsem chtěla začít.

Nakonec pro mě bylo nejsnazší připravit si všechny pokyny související s prováděním dané aktivity předem a zapsat si je přímo do mých příprav na hodiny, abych na něco nezapomněla. A stejně mě vždy překvapil nějaký dotaz, který mě při přípravě vůbec nenapadl.

Ticho je cenná surovina

Ve škole je hluk. Potenciálně nejhluchnější jsou samozřejmě přestávky, nicméně náročnější bývají občas i některé hodiny. Pro mě byly nejhorší asi hodiny tělocviku – tělocvična s naprosto příšernou akustikou, kde pobíhá patnáct holčiček a ječí.

Tělocviky bývaly mojí poslední hodinou v rámci praxe, pak jsem se vracela na Přírodní školu. Velmi často se mi stávalo, že když jsem otevřela dveře naší třídy, byla jsem překvapená, že je v ní je takové ticho. Že tam nikdo nekřičí ani neječí.

Ale nejnáročnější hodinou pro mě byla předvánoční angličtina, kdy děti hráli online hru *Kahoot* se slovní zásobou související s Vánocemi. Žáci byli rozděleni do skupinek a každá z nich měla mobil, na kterém hrála. Po každé otázce a ukázání jejich výsledků se ozval neuvěřitelný jásot, když skupina odpověděla správně, nebo zklamané vzdychání, pokud odpověď skupiny byla špatná. Jednalo se vždy o tak spontánní reakci, že bylo skoro nemožné jí předejít. Po hodině mě ale bolela hlava tak, že když jsem přišla domů, potřebovala jsem jít okamžitě spát a celý zbytek dne jsem strávila v tichu.

Vůbec nechápu, jak to všechny paní učitelky zvládají přečkat každý den. A jak jsou i po několika hodinách ve škole schopné dál fungovat. Za mě jim patří neskutečný obdiv.

Aktivity z hodin

Z hodin, při nichž jsem asistovala, jsem si také vypisovala aktivity, které mě nejvíc zaujaly. Podklady k nim jsou k nalezení v přílohách.

Aktivity využívající prostor před třídou

K tomuto typu aktivity stačí rozmístit na volné prostranství před třídou kartičky se zadáním (početními příklady, slovy s chybějícími písmeny apod.). Žáci mají za úkol všechna zadání vyřešit do svého sešitu, který leží ve třídě na lavici. Díky tomu si trochu procvičí paměť a zároveň protáhnou nohy.

Variant zadání může být nespočet. Mně se nejvíc líbila verze s přídavnými jmény, kde děti měly za úkol napsat dané slovo, doplnit v něm I/Y a ke slovu vymyslet antonymum (prázdn_, plný).

Aktivity do hodin matematiky

Matematické člověče nezlob se

Pro tuto aktivitu je nutný hrací plán (viz Příloha č. 3), hrací kostka a figurka, kterou budou žáci „chodit“ po hracím plánu. Žáci hrají ve dvojicích. Princip je podobný jako například při hře Člověče nezlob se – žáci hází kostkou a pohybují figurkou o daný počet políček. Podmínkou pro postup vpřed o daný počet polí je však správně vypočítaný příkladu. Druhý žák výsledek kontroluje a pak si role vymění.

Diamanty

Ke hře Diamanty je nutný pracovní list s šesti řadami políček, v nichž jsou příklady a na konci každé řady je diamant, hrací kostka a pastelky. Žáci pracují ve dvojicích. Každý ve dvojici má pastelku odlišné barvy. První žák hodí kostkou a podle čísla, které mu padlo, počítá nahlas příklad v dané řadě (např. padne mu číslo čtyři, počítá příklad v řadě čtyři). Pokud příklad vypočítá správně (kontrolu provádí jeho spolužák), vybarví si políčko s příkladem. V opačném případě políčko zůstane nevybarvené a pokračuje protihráč. Kdo vypočítá poslední příklad v řadě, získává diamant. Cílem hry je vybarvit všechny diamanty.

Ouška

K aktivitě ouška potřebuje každý žák mazací tabulku a fixu. Učitel stojí před třídou, která má zavřené oči. Učitel si myslí číslo a napovídá je třídě pomocí zvuku: dupe desítky a tleská jednotky. Žáci pak otevírají oči a číslo, které slyšeli a rozpoznali, zapisují na tabulku. Tuto aktivitu lze použít také k procvičení sčítání a odčítání dvojčiferných čísel, pokud s čísly dále pracujeme.

Úvodní aktivita při osvojování si nové násobilky

Tato aktivita je vhodná pro úvodní hodinu násobilky, abychom odvodili jednotlivé násobky (lze ji upravit podle dané násobilky). Kombinuje se při tom pohyb a práce s číselnou řadou. Například při výuce násobilky třemi: všichni včetně učitele si stoupnou, počítají od jedné do třiceti a společně si ukazují nejdřív na hlavu, pak na kolena a nakonec vyskočí, takže na výskok vždy vyjde násobek tří. Zatímco první dvě čísla šeptáme, třetí číslo při výskoku zdůrazníme. Ideálně si hned po skončení

aktivitu zkusíme s dětmi všechny násobky vypsát na tabuli (nemusí být popořadě) a odhalit případné chyby.

Aktivita do hodin češtiny

Kuře, opice a lev

Tato aktivita je zaměřená na podstatná jména. Žáci se rozdělí do tří skupin a každá si vylosuje jedno ze tří zvířat – kuře, opice a lev. Jejich úkolem je k danému slovu vymyslet co nejvíce přídavných jmen, jaké dané zvíře je. Žáci pak svá přídavná jména prezentují ostatním, učitel je zapisuje. Tato aktivita může sloužit například jako úvod do výuky přídavných jmen, neboť s její pomocí můžeme ukázat, že přídavná jména jsou ohebným slovním druhem a rozlišujeme u nich tři rody.

Piknik

Učitel oznámí třídě, že pořádá piknik, a ptá se dětí, co by přinesly. Děti diktovaná slova zapisuje na tabuli. Na piknik však přijímá pouze slova splňující vlastnost, kterou dopředu stanoví, ale neprozradí – například bude přijímat pouze slova se stejným počátečním písmenem, vyjmenovaná slova nebo slova obsahující i/y po měkkých či tvrdých souhláskách. Tato aktivita tak může sloužit k procvičení různých jazykových jevů.

Mnou vedené hodiny

Třída, ve které jsem učila, nemá samostatný předmět věnovaný hodnotovému vzdělávání. Proto jsem musela hodiny uzpůsobit jednotlivým předmětům výuky (např. český jazyk, prvouka).

Většina hodin, které jsem vedla, nebyla přímo podle lekcí z učebnice *My jsme svět*, ale vycházela ze Základního plánu. Práce se Základním plánem pro mě byla výrazně snazší než práce se samotnými učebnicemi. Domnívám se, že hlavní příčinou byla moje nezkušenost s učením obecně. Proto pro mě bylo lehčí vymýšlet aktivity, při nichž se mi bude se třídou dobře pracovat, než učit přímo podle lekce z učebnice nebo si je upravovat.

Ráda bych tento postřeh demonstrovala na příkladu hodinách češtiny a matematiky, při jejichž přípravách jsem vycházela ze Základního plánu (viz Fáze hodnotového vzdělávání), a hodiny, kterou jsem vedla na základě páté lekce *Svět kolem nás* z prvního dílu učebnice *My jsme svět*.

Hodina českého jazyka – vyjmenovaná slova po L

Hodina češtiny proběhla 21. prosince 2023 ve třídě 3. A. Byla zaměřená na opakování vyjmenovaných slov po B a L (vyjmenovaná slova po B měli žáci probraná, a to včetně chytáků, vyjmenovaná slova po L právě probírali).

Zde je příprava k této hodině:

Téma hodiny	Vyjmenovaná slova po L
Cíle hodiny	Žák zná vyjmenovaná slova po L a umí od nich odvodit slova příbuzná. Ví, co slova znamenají, a umí je prakticky použít ve větě. Hodnotový cíl: sdílet výsledky své práce s ostatními, naslouchat a ocenit práci druhých

Časový plán	Fáze HV	Plánovaný průběh (stavba) hodiny	Poznámky:
5	Klíč	„Šibenice“ s vyjmenovanými slovy po L • Žáci pomocí nápovědy ve formě počtu písmen a prvního a posledního písmene hádají vyjmenované slovo po L, nebo slovo k němu příbuzné • Žáci se hlásí a tipují písmena, která by mohlo slovo obsahovat • Po uhodnutí prvního slova vymýšlí další slova sami žáci	5 12 13 8 5 2
		Osvojování části vyjmenovaných slov po L • Žáci si ve skupinách po čtyřech vylosují jedno vyjmenované slovo po L a způsob (kreslení, slovní popis, pantomima), jakým ho předvedou zbytku třídy • Žáci společně vymýšlí, jak slovo srozumitelně předvést ostatním • Skupiny předvádí jednotlivá slova zbytku třídy. Ostatní hádají, hlásí se	Vybírání žáků, kteří budou slovo vymýšlet, pouze losem Samostatně vytvoří skupiny Kontrola jednotlivých skupin
	Sdílej ve skupině	Praktické využití vyjmenovaných slov po B a L ve větě • Žáci dále pracují ve skupinách, dohromady píšou jednu větu, která bude obsahovat co nejvyšší počet vyjmenovaných slov po B a L a slov k nim příbuzných	Nutné si vzít na skup. práci sešit a psací potřeby
	Předej dál	Prezentování výsledků skupinové práce • Všechny skupiny postupně představí své věty, společné počítání vyjmenovaných slov	Kontrola jednotlivých skupin
	Promysli to	Použití vyjmenovaných slov po L ve větě • Žáci samostatně píšou diktovanou větu: <i>Nebudeme plýtvat lýkem.</i>	Pokyn: Až odevzdáte, zůstaňte sedět v tichu, co jsme dnes dělali?
	Přijmi to	Reflexe • Žáci sedí ideálně v úplném tichu a samostatně reflektují práci v hodině	

Pomůcky:	Sešit, psací potřeby, pomůcky na losování jmen, vyjmenovaných slov a způsobů jejich předvádění
Potřebné vybavení	Tabule

Hodina samotná se pak od mé přípravy trochu lišila. Zde je podrobný popis realizované hodiny, včetně jejího hodnocení:

Fázi *klíč* jsem udělala trochu delší – na úvod jsme si zahráli „šibenici“ s vyjmenovanými slovy po L a se slovy k nim příbuznými. Tato aktivita se dětem velmi líbila a pokaždé prosily toho, kdo slovo zadával (děti, které slovo vymýšlely, jsem určovala losem), aby vymyslel slovo co nejnáročnější. Bylo hezky vidět, že děti už měly vyjmenovaná slova po L dobře zažitá.

Následně se děti na můj pokyn rozdělily do skupin po čtyřech a každá skupina si vylosovala jedno vyjmenované slovo po L a způsob (malování, pantomima a slovní popis), jakým ho předvede tak, aby ho zbytek třídy uhodl. Děti měly zhruba pět minut na domluvu a pak dané vyjmenované slovo předváděly. Tato aktivita byla zaměřená na to, aby se děti lépe seznámily s vyjmenovanými slovy a aby se s nimi trochu „sžily“. Zpětně aktivitu hodnotím jako nadbytečnou. Při přípravě jsem neměla přesné informace o tom, jak dlouho už vyjmenovaná slova po L probírají, a myslela jsem si, že s látkou teprve začínají, ale oni už probírali první chytáky. Přesnou situaci jsem zjistila jen pár desítek minut před začátkem hodiny a nebyla jsem už schopná tak rychle aktivitu nahradit.

Poté (v rámci fáze *sdílejí*) žáci zůstali ve skupinkách a jejich úkolem bylo vymyslet jednu větu, která by obsahovala co nejvíce vyjmenovaných slov po L a B. Tato aktivita byla pro děti něčím novým, protože s použitím vyjmenovaných slov ve vlastním projevu se ve výuce dosud nesetkaly. Na větách si daly záležet a moc se jim povedly. Zde je několik příkladů vět, které vymyslely:

Můj táta bydlí v Přibyslavi a má tam dobytek, kobyly a býka a moje máma bydlí v Bydžově.

Měli jsme k večeři pečeného býka a pak jsem dal psovi zbytky a pak jsem se šel učit fyziku, blýskalo se a býk se zase stvořil.

Při fázi *prober to* děti prezentovaly své věty ostatním. Během této fáze jsem bohužel nezvládla zajistit úplné ticho, takže při čtení ve třídě nebyl dostatečný klid a děti se nesoustředily na prezentování práce ostatních.

Fázi *promysli to* jsem pojala spíše prakticky. Děti vyplňovaly krátkou doplňovačku s vyjmenovanými slovy po L. Když dopsaly a svoji práci mi odevzdaly, měly ještě chvíli sedět v tichu a přemýšlet o tom, co všechno jsme během hodiny stihli.

Nakonec, protože si to děti moc přály a zbylo nám pár minut, jsme si ještě zahráli několik kol „šibenice“.

Celkově hodinu hodnotím pozitivně. Byla to jedna z posledních hodin, kterou jsem učila, takže už jsem si byla sama sebou trochu jistější. Obecně byl pro mě největší problém zjednat ticho ve třídě. Nechtěla jsem na děti křičet, ale nepomáhal ani

zvoneček, ani signál, kterým si běžně dávají pokyn ke ztišení. Zpětně si myslím, že nejlepší by bylo se tomu víc věnovat a opravdu počkat, dokud nebude ve třídě ticho. Toho jsem se ale v danou chvíli sama trochu bála, protože to přece jenom vyžaduje být si v dané situaci trochu jistější, a to já jsem rozhodně nebyla.

Většinu cílů se mi podařilo naplnit. Děti znají význam vyjmenovaných slov po L a umí s nimi dále pracovat, a to včetně jejich využití ve větě.

Matematika – opakování násobilky

Téma hodiny	Procvičování násobilky, použití závorek a sčítání a odčítání přes desítku
Cíle hodiny	Žák si procvičí práci se závorkami, násobilku a sčítání a odčítání přes desítku. Hodnotový cíl: žák se učí naslouchat ostatním, vnímat své spolužáky i učitele

Časový plán	Fáze HV	Plánovaný průběh (stavba) hodiny	Poznámky:
7	Klíč	Úvodní hra Sedíme v kruhu na koberci tak, abychom na sebe všichni viděli, začínáme z úplného ticha Snažíme se napočítat do co nejvyššího čísla, ale každé číslo smí říct vždy pouze jeden člověk, a to bez předchozí domluvy. Pokud ale číslo řekne víc lidí najednou, začínáme znovu od nuly Po cca třech pokusech zkusíme běžné počítání vyměnit za libovolnou řadu násobilky	Nutné před každým začátkem opravdu počkat na úplné ticho Já určuji, kdo říká nula a zahajuje celé počítání
10		Příklady Žák samostatně počítá příklady z tabule, kde se procvičuje práce se závorkami, násobení, sčítání a odčítání přes desítku Žák si může vybrat, které příklady vypočítá a kolik jich vypočítá, jediný limit je časový limit	Příklady ještě během přestávky napsat na tabuli Příklady řešit do sešitu, pod sebe
10	Sdílej ve skupině	Kontrola ve dvojicích Žáci pracují po dvojicích a společně si příklady kontrolují. Pokud mají neshodu ve výsledku, spočítají příklad znovu společně	
5	Prober to	Společná kontrola Řekneme si společně výsledky všech příkladů Napsat na tabuli	Pouze finální kontrola, nemusíme se u toho dlouho zastavovat
10	Promysli to	Vánoční stromek Samostatné řešení příkladů z pracovního listu (viz Příloha č. 4) Společná kontrola	Stačí kontrola slovně
		Reflexe	

3	Přijmi to	• Co všechno jsme dneska procvičili?	Jak mi to šlo? Ukázání palcem

Pomůcky:	Sešit, psací potřeby
Potřebné vybavení	Tabule

Hodina proběhla 21. prosince 2023 a jednalo se o poslední hodinu, kterou jsem v rámci praxí vedla. Celou hodinu jsme začali všichni společně na koberci. Děti už hru s počítáním znali (hráli jsme ji už jednou spolu), takže jsme pouze zopakovali pravidla. Napoprvé se dětem povedlo napočítat dokonce do sedmi (což je jejich dosavadní rekord) a po zhruba třech pokusech jsme vyzkoušeli ještě násobilku dvou, osmi a pěti. Většinou zvládly napočítat zhruba do násobku tří až čtyř.

Při samostatné práci mě překvapila rozdílná rychlost práce u dětí. Někdo stihl vypočítat tři příklady a někdo se během prvních minut začínal nudit, takže jsem ještě pro zájemce rychle dopisovala náročnější příklady (například s použitím více závorek za sebou). Zároveň při této aktivitě jeden žák odmítal spolupracovat. Naštěstí se mu začala věnovat paní učitelka, ale kdybych tam byla sama, tak bych se asi musela přestat věnovat všem dětem a upřít pozornost jenom na něj.

Skupinová práce probíhala poměrně rychle. Zpětně si říkám, že by bylo lepší udělat místo dvojic trojice, protože by byla větší šance, že si u každého příkladu jenom neřeknou výsledek a nepůjdou dál.

Zároveň během mého zadávání skupinové práce nebylo úplné ticho, což zpětně hodnotím jako velmi problematické, protože já ani děti jsme se nesoustředily pouze na zadávání a tím utrpěla jak moje formulace přesného zadání, tak jejich pozornost.

Společná kontrola probíhala poměrně bez problémů. Děti se většinou hlásily, u některých příkladů jsme se zastavili a společně jsme je ještě jednou vypočítali.

Na vánoční stromek se děti těšily od chvíle, kdy jsem pracovní list přinesla do třídy. Pár žáků nerozumělo zadání, ale během prvních tří minut jsme si vše vysvětlili a děti mohly pracovat samostatně. Nakonec jsme si ještě všechny příklady společně zkontrolovali a shrnuli jsme si, že jsme dneska toho procvičili opravdu hodně: práci se závorkami, násobení, dělení, sčítání i odčítání přes desítku.

Protože nám na konci zbyly ještě asi dvě minuty, zahráli jsme si znovu hru, kterou jsme hráli na úvod.

Celkově hodinu hodnotím velmi pozitivně. Opět byl pro mě problém zjednat si ticho, ale tentokrát jsem zkusila metodu „Kdo mě slyší, tleskne jednou. Kdo mě slyší tleskne dvakrát“ a při třetím tleskání už bylo úplné ticho. Pro mě byl tenhle způsob zatím nejefektivnější, protože já nemusím křičet, abych je utišila, a zároveň je to vlastně taková malá hra. Ráda bych příště zkusila aktivitu modifikovat například změnou rytmu („Kdo mě slyší, tleskne jako já“).

Cíle hodiny jsem myslím naplnila – žáci procvičovali na různých typech příkladů často s použitím závorek, násobilky i sčítání nebo odčítání. K naplnění hodnotového cíle naslouchat ostatním a vnímat své spolužáky i učitele vedla především úvodní aktivita, při níž bylo cíle skutečně dosaženo. V následujícím průběhu hodiny už se nedařilo atmosféru vzájemného naslouchání udržet.

My jsme svět, 5. lekce – Svět kolem nás

Druhá hodina, kterou zde chci rozebrat, vycházela z páté kapitoly *Svět kolem nás* prvního dílu učebnice *My jsme svět*¹⁶. Kapitola je zaměřena na pomoc dětem v nouzi.

Téma hodiny	Svět kolem nás (oskenovaná kapitola je v přílohách – Příloha č. 5)
Cíle hodiny	Žák si uvědomuje, že na světě jsou lidé, kteří žijí v horších podmínkách, než které zná, přemýšlí o tom, jak jim může pomoci.

Časový plán	Fáze HV	Plánovaný průběh (stavba) hodiny	Poznámky:
5	Klíč	Úvod do hodiny Žák do sešitu přepíše začátky vět z učebnice a samostatně je doplní.	Promítat dvojstranu z učebnice
13	Sdílej ve skupině	Práce ve skupinách Žáci jsou rozděleni do skupin po třech. Každý člen skupiny nejprve přečte, jak doplnil jednotlivé věty, pak probíhá diskuze Co se na obrázcích vlastně děje?	Na skupinovou práci s sebou sešit a psací potřeby
7	Prober to	Rozdělení dětí na dvě poloviny: Viděli jsme děti podobně těm v učebnici ve skutečnosti? a Uvědomění si vlastních výhod, pak se skupiny prohodí	
7		Viděli jsme děti podobné těm v učebnici ve skutečnosti? Viděli jste někdy děti v nouzi? Povídání na koberci	Povídání se mnou
10	Promysli to	Uvědomění si vlastních výhod Práce po trojicích, doplnění vět z učebnice Co jim chybí? Jak jim my můžeme pomoci? Diskuze s celou třídou	Dohled paní učitelky

¹⁶ CHELLADURAI, C., MOONEY, Cyril (ed.). *My jsme svět*. Ilustrovala Sylva FRANCOVÁ, přeložil Jakub VINKLÁREK. [Vinařice]: Cyril Mooney Education, 2017. ISBN 978-80-906953-0-6.

Pomůcky:	Sešit, psací potřeby
Potřebné vybavení	Promítání

V rámci fáze *klíč* mají děti doplňovat věty, které popisují obrázky dětí v nouzi – například: *Dítě vypadá nemocné a hubené, protože...*

Dívka ve žlutých šatech se asi nikdy nenaučila číst a psát, protože...

Děti věty samostatně dopsaly a následně si ve stanovených trojicích povídaly o tom, kdo co napsal (fáze *sdílej*). Protože bylo ve třídě skoro třicet dětí, rozdělila jsem je na dvě skupiny. S jednou jsem si na koberci povídala o tom, zda se někdy s podobnými dětmi ve skutečnosti setkaly, a druhá polovina ve skupinkách dokončovala věty:

Spím dobře, protože...

Mohu utíkat, protože...

Je mi teplo a cítím se příjemně, protože...

Poté se obě skupiny prohodily (fáze *prober to*). Nakonec jsme si s dětmi sedli všichni dohromady a povídali si o tom, jak takovým dětem můžeme pomoci (fáze *promysli to*). Pro mě byl jednoznačně nejnáročnější fakt, že si žáci neuvědomovali, že by podobně znevýhodněné děti (na vozíku, žebrající, nezdravě hubené, prohrabávající odpadkový koš) někdy vůbec viděly. Následně jsem tuto skutečnost diskutovala i s autorkami učebnice a ty mi daly za pravdu, že by bylo lepší, kdyby v učebnici byly uvedeny příklady dětí v nouzi, se kterými se žáci mají reálnou možnost běžně setkat – například dítě, které se nemůže ve škole soustředit, protože se rodiče večer pohádali. Výběr situací v učebnici vycházel z anglického originálu *We are the world*¹⁷, který vyšel v Indii, a počítalo se s tím, že žáci zmíněné příklady vidí ve skutečnosti.

Fáze *přijmi to* v této kapitole učebnice zcela chybí, tím pádem jsem ji ani já do hodiny nezahrnula. Zpětně si uvědomuji, že by průběhu hodiny velmi prospěla. V této fázi si děti mohly uvědomit svou aktuální situaci, najít způsob, jak by přímo ony samy mohly pomoci, a rozhodnout se, co můžou dál dělat.

Celkově jsem z této hodiny byla spíš rozpačitá. Jednotlivé aktivity mně osobně příliš nevyhovovaly, a i já sama během přípravy na hodinu jsem měla problém některá cvičení vyplnit.

Myslím, že kdybychom s žáky pracovali s učebnicemi pravidelně a oni by si osvojili jednotlivé fáze, mohly by být učebnice spíš prostorem k diskuzi. Domnívám se také, že člověk, který má s výukou více zkušeností než já, by si zvládl jednotlivé aktivity lépe přizpůsobit a učebnice *My jsme svět* by se mu mohly stát dobrým pomocníkem při otvírání náročnějších témat.

¹⁷ CHELLADURAI, C. a MOONEY, S.M. *We are the world 1*. Orient Blackswan, 2013. ISBN 8125047824.

Aplikace hodnotového vzdělávání do výuky

Praktické zařazení principů a metod hodnotového vzdělávání jsem si vyzkoušela ve třech vyučovacích hodinách. Pro mě bylo snazší pracovat se Základním plánem než přímo s učebnicemi *My jsme svět*. Jistější jsem si také byla až po podrobnějším studiu odborné literatury (nejvíc mi v tomto ohledu pomohla kniha *Girls are our future* a práce Zuzany Hrnčířové *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě*).

Domnívám se, že pokud bychom s dětmi v hodinách pracovali s metodami hodnotového vzdělávání pravidelně, lépe by si osvojily Základní plán a jeho pravidla (možná by bylo v tomto ohledu vhodné si plán se základními pravidly jednotlivých fází vyvěsit někam viditelně do třídy). Zároveň by se snáz pracovalo také s učebnicemi *My jsme svět*.

Přestože 5. kapitola z první učebnice je dle mého názoru na české prostředí nedostatečně uzpůsobená, není tomu tak zdaleka u všech kapitol – spíše naopak. Navíc první díl učebnice byl prvním, který Cyril Mooney Education, z.s., začala překládat a uzpůsobovat pro české prostředí. Nyní se chystá revize a dotisk všech učebnic. Lze tedy očekávat, že se případné nesrovnalosti upraví.

Celkově bych řekla, že hodnotové vzdělávání může být inspirací pro zkušenější pedagogy a oporou i pro úplné začátečníky, jako jsem já. Přestože by se na první dojem mohlo zdát, že je vhodné jeho principy zařazovat zejména do humanitních předmětů, není tomu tak – nepotřebujeme nutně použít učebnice *My jsme svět*, fáze hodnotového vzdělávání mohou být uplatněny ve všech předmětech a mohou vést k větší efektivitě vyučování a mít pozitivní vliv na osobnostní rozvoj dětí (viz Fáze hodnotového vzdělávání).

Srovnání principů hodnotového vzdělávání a Přírodní školy

Přestože jsem v záměru práce neplánovala srovnávat principy hodnotového vzdělávání s Přírodní školou, jistému srovnání se člověk neubrání. Navíc, jak jsem během práce zjistila, oba vzdělávací systémy mají hodně společného.

Školní komunita

Škola jako komunita je důležitá jak pro hodnotové vzdělávání, tak pro Přírodní školu. Každý koncept k ní však přistupuje trochu jinak:

Cyril Mooney píše: „Děti v systému vybízejícím k soutěživosti jsou navždy uvězněny v průměrnosti, protože dělají pouze tolik práce, aby si udržely náskok. Pokud ale začnou pracovat samy na sobě, stanou se vysoce úspěšnými bez ohledu na výkony ostatních. To je osvobozuje od nutnosti udržovat si postavení vůči svým spolužákům a kamarádům, a poměřovat se s bohatšími spolužáky, kteří mají lepší podmínky.

V tomto přístupu, ve kterém se každý poměřuje pouze se svým předchozím výkonem, a ne se svými vrstevníky, se děti přesouvají z vrcholu, jehož může dosáhnout pouze jeden student, do plošiny, kde všichni, kteří dosáhnou určité laťky, dostávají stejnou odměnu. Tento způsob motivuje mnohem více studentů k dosažení dané hranice.“¹⁸

František Tichý vnímá školní komunitu trochu odlišně: „[...] Dobře fungující skupina (chcete-li kolektiv), se kterou se mladý člověk identifikuje, je, zvláště v období dospívání, mnohem silnější výchovný prostředek než desítky formálních trestů nebo psychologických rozborů. [...] Jakkoli nechci upadat do schematismu, je poměrně zřejmé, že jsme bytosti sociální, bytosti, jejichž lidství se rodí pouze ve vztahu k druhému člověku, vlastní rodině a k širšímu společenství. A jen ve vztahu k nim můžeme také smysluplně naplnit svůj život. Zcela zásadní však je, jaké má toto společenství hodnoty, skupinového ducha, do jaké míry dává prostor k rozvoji jednotlivcům a zároveň jestli je vede, aby byli společenství prospěšní.“¹⁹

¹⁸ MOONEY, Cyril. *Transforming Schools for Social Justice and Inclusive Education*. Kalkata, 2017, s. 34, vlastní překlad. (Orig.: *Children in the competitive system are forever trapped into mediocrity as they will only do sufficient to keep ahead of the person behind them, but if they begin to work against themselves, to better their own performance, they become high achievers in their own right, working at their best potential regardless of what those around them are doing. This releases them from the burden of maintaining their rank against their classmates and friends and measuring up to more affluent classmates who are more well fed and stimulated.*

In this approach to academics, where each one measures him/ herself against their previous performance and not their peer group children move from an apex where only one can reach the top to a plateau where all who can achieve a certain threshold will receive the same prize. In this way many more children can have an insertive to achieve.)

¹⁹ TICHÝ, František. *Výchova jako dobrodružství: to se v té Přírodní škole učíte na stromech?* Semily: Geum, 2017, s. 57.

Je tedy zřejmé, že pro Přírodní školu je školní komunita spíše výchovným prostředkem, kdežto pro hodnotové vzdělávání je školní komunita opakem prostředí založeného na soutěži. Pro hodnotové vzdělávání i Přírodní školu je to však prostředek, bez něhož by celý systém nefungoval.

Malé skupiny

Malé skupiny jsou jedním ze základních prvků hodnotového vzdělávání, který je využíván v Základním plánu (viz *Fáze hodnotového vzdělávání*) i ve všech kapitolách učebnic *My jsme svět*.

I na Gymnáziu Přírodní škola se práce ve skupinách využívá velmi často. Každá třída je rozdělena do pěti stabilních skupin, tzv. kruhů, po pěti studentech.

„Každý kruh se ustavuje cca na dva roky. Hned na začátku si volí svého kapitána (zpravidla tajně za asistence staršího studenta nebo učitele). Ten kruh nejen zastupuje na studentské radě, ale především ho přímo řídí a organizuje v rámci všech úkolů a činností, které skupina jako celek vykonává. Kapitán je volen na jeden rok a členové ho mohou i v průběhu roku odvolat. Také je možná domluva mezi členy o prostřídání po kratší době. Kruh si určí své jméno (dříve mívaly kruhy i svůj znak a vedly si kroniku) a hned během prvních dnů školního roku je postaven před některé úkoly, se kterými se má vyrovnat jako parta – zajišťovat pořádkovou službu, připravit divadlo nebo hru pro ostatní, zorganizovat vydávání nebo i přípravu jídla pro ostatní apod. Během celého roku pak společné činnosti pokračují a snahou je, aby zasahovaly i do běžné výuky.“²⁰

Kromě kruhů se často pracuje i ve věkově smíšených skupinách (například na většině výjezdů, nejvýraznější práce ve věkově smíšených skupinách je pak během expedice²¹). Práce ve věkově smíšených skupinách navíc přispívá k udržení školy jako společenství.

Zatímco na Přírodní škole mají malé skupiny stabilní složení a počítá se s nimi nejen ve výuce, ale i v praktických činnostech spojených s chodem školy, v hodnotovém vzdělávání nejsou skupiny stálé a pracuje se v nich převážně ve výuce.

Dítě v roli učitele

Všichni studenti Přírodní školy si během svého studia musí alespoň několikrát vyzkoušet roli učitele.

Zhruba pětkrát během studia mají studenti v různých předmětech povinnost připravit si hodinu na zadané téma ve svojí nebo v mladší třídě. Kromě toho mají každý rok možnost si vedení hodiny v jakémkoli předmětu vybrat.

²⁰ TICHÝ, František. *Výchova jako dobrodružství: to se v té Přírodní škole učíte na stromech?* Semily: Geum, 2017, s. 149.

²¹ Expedice je každoroční měsíční projekt, kdy studenti si sami vyberou témata výzkumu, na kterých následně ve věkově smíšených skupinách pracují. Více na: <http://archiv.prirodniskola.cz/expedicni-prace.html>

Povinnou složkou výuky na Přírodní škole jsou kurzy první pomoci. Kromě toho, že všichni studenti Přírodní školy kurzy první pomoci každý rok absolvují, organizuje Přírodní škola tyto kurzy také pro žáky z jiných škol. Kurz má dvě části – výkladovou a praktickou. Při výkladové části studenti Přírodní školy v roli lektorů učí účastníky kurzu, jak v různých situacích zasahovat a jak rozeznat jednotlivé příznaky. Při praktické části pak žáci dané školy procházejí modelovými situacemi a snaží se zasahovat.

Přesah vzdělávání za pomoci mimoškolních aktivit

V Loretu Sealdah je většina mimoškolních aktivit sociálně zaměřená. I Přírodní škola nabízí poměrně širokou paletu sociálně prospěšných mimoškolních aktivit.

Škola každoročně domlouvá možnost vrstevnického doučování na okolních základních školách, ve spolupráci s nízkoprahovými kluby či dětskými domovy. Do tohoto doučování se mají možnost zapojit studenti většinou od sekundy.

Na Přírodní škole běží několik projektů, které vytvářejí programy pro děti, například Terezínská štafeta, což je skupina studentů, kteří se věnují tématu nacistické perzekuce a holocaustu, s důrazem na osudy tehdejších dětí a mladých lidí internovaných v terezínském ghettu. Terezínská štafeta pořádá mimo jiné workshop *Terezín máma očima* pro žáky druhého stupně základních škol.²²

Práci s dětmi se v rámci Přírodní školy věnuje také spolek Telperion, který šíří osvětu o změně klimatu. Mimo jiné pořádají tzv. *Klimatické dny na školách*. Nabízí žákům volitelné programy a snaží se je motivovat k aktivitě – nabídnout jim cesty, jak i oni mohou přispět k řešení změn klimatu.²³

Přírodní škola také spolupracuje s Dětským domovem Pyšely. Zhruba jednou měsíčně jezdí skupina dobrovolníků za dětmi do Pyšel. Primárním cílem je s dětmi trávit volný čas – ať už procházkou, hraním her, fotbalu nebo třeba jen tak na hřišti.

Během pandemie Covidu-19 se sociálně prospěšné aktivity rozrostly například o telefonické rozhovory se seniory nebo o společné psaní příběhů na dálku s pacienty psychiatrické léčebny v Kosmonosích.

Když začala válka na Ukrajině, mohli se studenti Přírodní školy společně zapojit během jarních prázdnin v roli dobrovolníků Iniciativy Hlavák, z.s., do pomoci na pražském Hlavním nádraží. Později pak také Přírodní škola začala pořádát pravidelné výlety pro děti z Ukrajiny a od dubna 2022 do června 2023 probíhal každý týden také výtvarný kroužek pro děti z Ukrajiny, kde studenti Přírodní školy pomáhali jako dobrovolníci.

²² *Terezín máma očima*. Online. Terezínská štafeta. Dostupné z: <http://terezinskastafeta.prirodniskola.cz/nabizime/>. [cit. 2023-12-29].

²³ *Klimatické dny*. Online. Telperion. Dostupné z: <https://www.telperion.cz/iniciativa/klimaticke-dny/>. [cit. 2023-12-29].

Závěry

V rámci práce jsem se seznámila s principy hodnotového vzdělávání a sama si je vyzkoušela v praxi během samostatně vedených vyučovacích hodin. Kromě toho jsem si v pravidelných praxích na ZŠ T. G. Masaryka vyzkoušela také práci asistenta pedagoga.

Principy hodnotového vzdělávání jsem také porovnávala se vzdělávacím systémem Gymnázia Přírodní škola.

Do budoucna bych ráda využila informace o hodnotovém vzdělávání i zkušenosti s ním ve své další praxi. Také bych ráda zůstala v kontaktu s dětmi i učitelkami aktuálních třetích tříd na ZŠ T. G. Masaryka, protože jsou pro mě velkou inspirací.

Použitá literatura a zdroje

HRNČÍŘOVÁ, Zuzana. *Inkluzivní koncept vzdělávání podle Cyril Mooney v české školní třídě* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/m5nf9/396794edit.pdf>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

MARČÍK, Pavel. *Aplikace hodnotového vzdělávání Cyril Mooney na ZŠ na Výběžku v Liberci* [online]. Brno, 2019 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/kp86a/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

MOONEY, Cyril. *Girls Are Our Future*. Konark Publishers, 2017.

MOONEY, Cyril. *Transforming Schools for Social Justice and Inclusive Education*. Kalkata, 2017.

NOVÁČKOVÁ, Jana. *Mýty ve vzdělávání: o škodlivosti některých zaběhaných představ o učení, škole a výchově a cestách, jak je překonat*. 4. vyd. Kroměříž: Spirála, 2012. Výchova a vzdělávání pro 21. století. ISBN 9788090187399.

RAŠKA, Ondřej. *Hodnotové vzdělávání Cyril Mooney: Obavy českých učitelů v porovnání s praxí indických učitelů* [online]. Brno, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/evgpl/Diplomova_prace_OR.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

SOBOLOVÁ, Šárka. *Hodnotové vzdělávání prostřednictvím metody Persona Dolls* [online]. Praha, 2018 [cit. 2023-12-28]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/97738>. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra preprimární a primární pedagogiky. Vedoucí práce Jana Poche Kargerová.

TICHÝ, František. *Výchova jako dobrodružství: to se v té Přírodní škole učíte na stromech?* Semily: Geum, 2017. ISBN 978-80-87969-31-1.

Učebnice

CHELLADURAI, C. a MOONEY, Cyril, ed. *My jsme svět. 1., Poznáváme náš svět: hodnotové vzdělávání a dovednosti pro život*. Překlad Jakub Vinklárek. [Vinařice]: Cyril Mooney Education, 2017. 62 stran. ISBN 978-80-906953-0-6.

CHELLADURAI, C. a MOONEY, Cyril. *We are the world 1*. Orient Blackswan, 2013. ISBN 8125047824.

MOONEY, Cyril. *Základní plán: Pracovní list 5. Škola Cyril Mooney* [nepublikováno].

Elektronické zdroje

DURINOVÁ, Martina. *Mezi pedagogem a žákem by mělo panovat partnerství* [rozhovor]. Online. In: Hvcm.cz. 2021. Dostupné z: <https://hvcm.cz/pribeh/martina-durinova-mezi-pedagogem-a-zakem-by-melo-panovat-partnerstvi/>. [cit. 2024-01-03].

FIALA, Václav. *Pracovat na sobě a pomáhat v tom i druhým*. Online. In: Hvcm.cz. 2020. Dostupné z: <https://hvcm.cz/pribeh/vaclav-fiala-pracovat-na-sobe-a-pomahat-v-tom-i-druhym/>. [cit. 2024-01-03].

Sit beside me [dokumentární film]. Režie Audun Nedrelid/Linda Jandějsková/Jenne Magno. India/Czech Republic/Norway/ USA, 2012

Seznam příloh

1. Záměr profilové práce
2. Přepsaný úryvek z deníku z praxí
3. Pracovní list k aktivitě Matematické člověče nezlob se
4. Pracovní list Vánoční stromeček
5. Kapitola pátá Svět kolem nás z prvního dílu učebnice *My jsme svět*